

CENTRUM
ANTICKÉHO
KULTURNÍHO
DĚDICTVÍ

UNIVERZITA J. E. PURKYNĚ V ÚSTÍ NAD LABEM

Filozofická fakulta

Klasické rozhovory 2021

Colloquia classica 2021

Program konference

Univerzita Jana Evangelisty Purkyně
Filozofická fakulta
Pasteurova 13
400 96 Ústí nad Labem
24. 6. 2021

9:30-9:45

Úvodní slovo a zahájení konference (M. Trefný)

9:45-10:10

Archaické nápisy na území antické Itálie

Daniela Urbanová

10:10-10:35

Využití lomu Cave di Cusa při konstrukci monumentálního chrámu „G“ v Selinuntu

Michal Cihla – František R. Václavík

10:35-11:00

Distribúcia keramiky typu bucchero medzi Etruriou Settentrionale a Etruriou Padanou s dôrazom na strategické lokality v oblastiach na hornom toku rieky Tiber

Kristína Rašlová

11:00-11:25

Antická krása v digitální podobě

Martin Trefný – Tereza Šťastná – František R. Václavík

11:25-13:00

Přestávka na oběd

13:00-13:25

Iónska spoločnosť konca archaickej doby

Štefan Šrobár

13:25-13:50

Identifikácia potenciálnej štrukturálnej koherencie na základe keramického materiálu z provinciálneho pohrebskia II v antickej Gerulate pomocou kvantitatívnych analýz

Alina Szabová – Zuzana Porubčanová

13:50-14:15

Verejné exedry vo východnom Stredomorí – úvod do štúdia

Miriam Molnárová

14:15-14:40

Na hrane klasiky – geograficky, chronologicky a metodologicky. Prípadová štúdia - Langobardi z hľadiska prírodrovedných metód

Linda Melicherová

14:40-14:55

Přestávka na kávu

14:55-15:20

Historia castitatis. Problém duchovního manželství v Jeronýmově Vita Malchi monachi captivi
Jiří Šubrt

15:20-15:45

Soumrak papírových edic? Problematika digitálních vydání rukopisného materiálu z karolínského období

Michaela Falátková

15:45-16:10

Neodbytné dědictví starověku aneb jak starověké dějiny ovlivňují moderní svět

Lubor Kysučan

16:10 Závěrečné slovo a ukončení konference

CENTRUM
ANTICKÉHO
KULTURNÍHO
DĚDICTVÍ

UNIVERZITA J. E. PURKYNĚ V ÚSTÍ NAD LABEM

Filozofická fakulta

Klasické rozhovory 2021

Colloquia classica 2021

Kniha abstraktů

Univerzita Jana Evangelisty Purkyně
Filozofická fakulta
Pasteurova 13
400 96 Ústí nad Labem
24. 6. 2021

Archaické nápisy na území antické Itálie

Daniela Urbanová

Zhruba v polovině 1. tisíciletí př. Kr. se jeví alfabetizace a teritoriální rozšíření písma na Apeninském poloostrově jako v podstatě dokončené. Tento složitý proces probíhal postupně od konce 8. stol. př. Kr. v závislosti na geografickém rozložení národů obývajících v té době území staré Itálie. Příspěvek sleduje cestu převzetí písma, jeho adaptaci a vznik národních písemných tradic ve světle nových archeologických objevů.

Využití lomu Cave di Cusa při konstrukci monumentálního chrámu G v Selinuntu

Michal Cihla – František R. Václavík

Cave di Cusa je antický starověký lom na Sicílii, který se nachází 1,3 km od řeckého města Selinunt. Tato kolonie byla podle historika Thúkýdida založena koncem 7. stol. př. Kr. řeckými osadníky z metropole Megara Hyblaia pod vedením muže jménem Pammilos. Předpokládá se, že v době svého největšího rozkvětu dosahovala rozloha města až 100 ha a počet obyvatel včetně otroků se blížil počtu 30 000. Kromě profánních staveb se v Selinutu nachází množství kamenných svatyní. Na východním pahorku stojí tři monumentální chrámy, včetně tzv. chrámu G. Materiál na jeho stavbu pocházel patrně z nedalekého lomu Cave di Cusa, což naznačuje objem tamburů jednotlivých sloupů.

Cílem přednášky je představit výsledky interdisciplinárního průzkumu jednotlivých nedotěžených tamburů v lomu a jejich porovnání s tambury chrámu G v Selinuntu. Tento průzkum se opírá o jejich 3D modelaci, zjištění jejich geometrie a porovnání jejich zpracování před osazením a po osazení na místě chrámu. Přednáška kromě toho přispívá také k objasnění způsobu těžby materiálu pro výrobu těchto monumentálních kamenných prvků.

Distribúcia keramiky typu *bucchero* medzi Etruriou Settentrionale a Etruriou Padanou s dôrazom na strategické lokality v oblastiach na hornom toku rieky Tiber

Kristína Rašlová

Keramika typu *bucchero* predstavuje jeden z najdôležitejších obchodných artiklov v etruskom svete. *Bucchero*, ako typ technológie keramickej produkcie, sa šírilo na rôznych úrovniach, a preto je možné prinajmenšom sledovať štýl a formu jeho výroby a distribúcie. Určenie etruskej distribučnej cestnej siete nie je možné jednoznačne. Jedná sa o dôsledok absencie primárnych písomných prameňov a rímskej expanznej konštrukcii cestnej siete, ktorá často korešpondovala s tou etruskou. Príspevok sa bude zaoberať možnými cestami distribúcie *bucchera* medzi Etruriou Settentrionale a Etruriou Padanou s dôrazom na strategické lokality v oblasti horného toku rieky Tiber a čiastočne v oblasti *Mugello* a na *Florentsku*.

Antická krása v digitální podobě

Martin Trefný – Tereza Šťastná – František R. Václavík

Příspěvek informuje o průběhu projektu podpořeného MK ČR, který je zaměřen na digitalizaci attických a jihoitalských váz z kolekce Uměleckoprůmyslového muzea v Praze, které jsou dlouhodobě vystavovány v Podřipském muzeu v Roudnici nad Labem.

Účelem projektu je vytvoření digitálních 3D modelů váz, které budou následně vloženy do celostátní databáze e-Sbírky. Digitalizace skupiny těchto váz probíhá v několika úrovních. Je počítáno s vytvořením digitálních modelů, použitelných v jakémkoli online prostředí pro účely virtuálních výstav. Další úroveň se zaměřuje na vytvoření 3D modelů v takové kvalitě, aby na nich mohly být studovány technologické a výrobní stopy malířské výzdoby. Konečně ve třetí úrovni se projekt zabývá rozvinováním malířských scén realizovaných na sférickém povrchu, do roviny. Takto rozvinuté motivy umožňují, při jejich užití v odborné literatuře, daleko komplexnější typochronologickou klasifikaci než je tomu při tradičním fotografickém zobrazování. 3D modely váz jsou tvořeny s využitím fotogrammetrie a 3D skenování. Obě metody jsou vhodné pro digitalizaci sbírek obdobného charakteru a digitální prezentaci jednotlivých objektů. Na výsledných 3D modelech bude rovněž možné demonstrovat vhodnost digitální dokumentace zvolených objektů, avšak také problémy, se kterými se dokumentátor při své práci musí vypořádat.

Iónska spoločnosť konca archaickej doby

Štefan Šrobár

V Iónii došlo k zrodu gréckej vedy a filozofie. Iónski myslitelia sa prvý raz v dejinách pokúsili podať rýdzo prírodovedecký výklad vesmíru ako celku. Kozmológia nahradila mytológiu. Milétos, v ktorom sa zrodila prírodná filozofia bol najrozvinutejším mestom v Grécku. Pozorovaním výrobných techník sa vytváral aj výklad javov v prírode. Iónski myslitelia hľadali princíp (arche) všetkého bytia v prírode. Tháles bol prvý, kto Grékom ukázal skúmanie prírody. Viditeľným príkladom pohyblivosti je voda, ktorá dáva všetkému život. Anaximandros sa ako prvý Grék odvážil zverejniť „výklad o prírode“. Prvý raz nachádzame aj formuláciu kolobehu vody v prírode. Anaximenes používal výrazy vzduch (aér) a vanutie (pneuma) synonymický.

Identifikácia potenciálnej štrukturálnej koherencie na základe keramického materiálu z provinciálneho pohrebiska II v antickej Gerulate pomocou kvantitatívnych analýz

Alina Szabová – Zuzana Porubčanová

V rámci prebiehajúcej revízie archeologického materiálu z pohrebisk súvisiacich s rímskou vojenskou pevnosťou s civilným zázemím v Gerulate boli znova zdokumentované keramické nádoby z pohrebiska č. II. Táto nekropola má najvyššiu výpovednú hodnotu zo všetkých pohrebisk patriacich ku Gerulate a to nie len z archeologickej, ale i z antropologického hľadiska. Keramický súbor z tohto pohrebiska pozostáva približne zo 120 kompletne zachovaných nádob rôznych tvarov (spolu s fragmentmi tvoria viac ako 400 identifikovaných nádob). Na tvorbu 3D modelov kompletných nádob bola okrem rozmerov využitá aj kresbová či fotografická dokumentácia. Modely následne poslúžili ako zdroj dát pre kvantitatívny výpočet objemových variácií. Modely a výpočty objemov boli realizované v open-source software Blender. Ďalším krokom bolo hľadanie korelácie medzi tvarom/objemom nádoby a hrobom, v ktorom bola objavená. Hlavným cieľom nášho výskumu bolo priblížiť sa k potenciálnej identifikácii štrukturálnej koherencie v rámci pohrebného rítu na tejto lokalite použitím univariačnej štatistickej analýzy, ktorá bola vykonaná v open-source software PAST 3.

Verejné exedry vo východnom Stredomorí – úvod do štúdia

Miriam Molnárová

V náväznosti na minuloročnú prednášku, ktorá sa zaoberala polkruhovými lavičkami, nazývaných ako *scholy* v Pompejách bude tohtoročný príspevok pojednávať o identických stavbách, ktoré avšak známe najmä pod pojmom *exedra*. Tieto štruktúry, totožné svojím tvarom i odpočinkovým účelom s pompejskými *scholami*, sa vo východnom Stredomorí objavujú už na konci klasickej doby, avšak príznačné sú pre obdobie helénizmu a doby rímskej. Umiestnením tieto štruktúry nie sú limitované iba v rámci funerálneho priestoru. Nachádzajú sa totiž i v mestách a na posvätných okrskoch v rámci procesných ciest. S prihliadnutím na momentálnu situáciu bude príspevok zameraný na stručné uvedenie do štúdia týchto štruktúr s načrtnutím hlavných problémov bádania, výskumných otázok a metodológie.

Na hrane klasiky – geograficky, chronologicky a metodologicky. Prípadová štúdia - Langobardi z hľadiska prírodovedných metód

Linda Melicherová

Aj keď sa môže táto problematika javiť ako vzdialená stredomorskému prostrediu a antickému rozmachu, obdobie stiahovania národov predstavuje v Európe chronologického a do istej miery i kultúrneho nasledovníka staroveku. Na území dnešnej Moravy sa mladšia fáza tohto obdobia tradične spája najmä s kmeňom Langobardov (Longobardov, Lombardov), ktorým sú pripisované rozsiahle radové pohrebiská až o veľkosti 150-200 hrobov (Lužice, Kyjov), ale i menšie, „rodinné“ pohrebiská, kde spočívalo do 10 jedincov. Jedným z nich je aj pomerne nedávno objavené pohrebisko v Drnholci, okr. Břeclav. Toto malé pohrebisko bolo a aj nadálej je skúmané so zapojením mnohých dostupných metód z oblasti archeológie, ale v rámci interdisciplinárneho prístupu i z fyziky, biofyziky či biochémie. Aplikovanie niektorých z nich je už v súčasnosti takmer rutinnou súčasťou archeologickej praxe (rádiokarbónové datovanie), iné sú ešte stále skôr výnimocne využívané, aj keď ich popularita i dostupnosť stále rastie (DNA analýza, analýzy stabilných izotopov). Príspevok poukazuje na efektivitu a nárast možností čerpania informácií o skúmanej populácii

vďaka aplikácii tohto konceptu. Konkrétnie budú prezentované výsledky doposiaľ získané metódami prírodných vied, ich vyhodnocovanie, interpretácia a zasadenie lokality do širšieho kontextu archeológie mladšieho stáhovania národov.

Historia castitatis. Problém duchovního manželství v Jeronýmově Vita Malchi monachi captivi

Jiří Šubrt

Jeronýmova legenda o syrském mnichu Malchovi se svým románovým charakterem a absencí zázračných prvků liší od zbývajících hagiografických textů tohoto autora. V odborné komunitě se vedou spory, co se za touto románovou fasádou skrývá a co církevní otec jak volbou námětu, tak specifickým způsobem vyprávění připomínajícím antické romány, vlastně sledoval. Ve svém příspěvku se snažím ukázat, že tato *historia castitatis*, jak autorský vypravěč Malchův příběh v závěrečném morálním poučení nazývá, je ve skutečnosti románovým podobenstvím, na němž autor testuje možnost duchovního soužití dvou jedinců opačného pohlaví. Přenáší tak do románových kulis asketickou praxi tzv. syneisaktismu neboli netělesného soužití ženy a muže v jedné domácnosti, jež byla terčem kritiky dobových církevních autorit. Přestože Jeroným tuto praxi ve svých dopisech sám odsuzuje, je možností takového „odsexualizovaného“ vztahu mezi mužem a ženou, připomínajícího stav prapůvodní nevinnosti v ráji, fascinován a vidí v něm předzvěst „sexuální indiference“ člověka po vzkříšení. Tato nejednoznačnost v názoru na možnost duchovního soužití muže a ženy je ve *Vita Malchi* vyjádřena rozporem mezi závěrem příběhu syrského mnicha, jenž končí rozchodem nedobrovولných manželů a jejich odchodem do bezpečí klášterní komunity, a svědectvím samotného autorského vypravěče, jenž vidí oba hrdiny žít společně pod jednou střechou. Podle některých názorů může být dokonce tato neobvyklá legenda obhajobou Jeronýmova vlastního vztahu s bohatou vdovou Paulou, který budil pohoršení v římských církevních kruzích a vyvolával pochybnosti o jeho duchovní povaze.

Soumrak papírových edic? Problematika digitálních vydání rukopisného materiálu z karolínského období

Michaela Falátková

Zavedení kritických edičních řad představovalo pro renesanční a humanistické filology zásadní obrat v přístupu ke zkoumání písemných pramenů. Podobnou revoluci pro nás bude v brzké době patrně znamenat etablování těchto nenahraditelných nástrojů ve virtuálním světě. Propojení digitálních kopií s textem totiž může otevřít badatelům zcela novou perspektivu. Virtuální edice si bude moci prohlédnout v podstatě kdokoliv odkudkoliv na světě, což zapříčiní, že informace, které byly doposud doménou úzkého kruhu akademiků, budou dostupné širší veřejnosti. V tomto příspěvku představím na příkladu zapomenutého karolinského rukopisu kroniky Rehoře z Tours jedno z možných technologických řešení, které v duchu open-science může být v budoucnu využito pro tvorbu dalších digitálních edic. Krátce se pozastavím také nad metodologickými otázkami a problémy, s nimiž se může badatel při práci na edici setkat.

Neodbytné dědictví starověku aneb jak starověké dějiny ovlivňují moderní svět

Lubor Kysučan

Všichni se zaklínáme odkazem starověké, zejména antické kultury jako jednoho z kořenů naší civilizace, ale leckdy si ani neuvědomujeme, jak komplexní a složité toto dědictví je. Cílem referátu je upozornit na způsoby, jakými starověké dějiny od počátku novověku ovlivňují moderní svět, jeho kulturní a politické konflikty a geopolitiku. Zvláštní pozornost bude věnována instrumentalizaci starověkých dějin a symbolů v ideologii autoritářských režimů 20. století (italský fašismus, metaxismus, Irák), konfliktech (debata o vzniku novodobého rumunského státu, spor o název Makedonie) i důsledků civilizačního uspořádání světa, které bylo založeno na sklonku antiky (střet západní a ortodoxní civilizace na Balkáně a na Ukrajině). Poukázání na těsnou souvislost starověkého dědictví s moderní politikou je zároveň příspěvkem a snad přesvědčivým argumentem do diskuse o „neužitečnosti“ výuky starověkých dějin.

Michal Cihla - Ústav teoretické a aplikované mechaniky, Prosecká 809/76, 190 00 Praha 9; cihla.m@seznam.cz

Michaela Falátková - Katedra církevních dějin a literární historie, Katolická teologická fakulta, Univerzita Karlova, Thákurova 3, CZ 160 00 Praha; michaelafalatkova@gmail.com

Lubor Kysučan - Katedra environmentálních studií, Fakulta sociálních studií, Masarykova univerzita, Joštova 218/10, CZ 602 00 Brno; kysucan@fss.muni.cz

Linda Melicherová - Ústav archeologie a muzeologie, Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, Joštova 220/13, CZ 662 43 Brno; 423518@mail.muni.cz

Miriam Molnárová - Ústav archeologie a muzeologie, Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, Joštova 220/13, CZ 662 43 Brno; miriam.molnarova@seznam.cz

Zuzana Porubčanová - Ústav archeologie a muzeologie, Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, Joštova 220/13, CZ 662 43 Brno; zuzana.porubcanova@gmail.com

Kristýna Rašlová - Ústav archeologie a muzeologie, Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, Joštova 220/13, CZ 662 43 Brno; miriam.molnarova@seznam.cz

Alina Szabová - Ústav archeologie a muzeologie, Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, Joštova 220/13, CZ 662 43 Brno; ali.szabova@gmail.com

Štefan Šrobár - Laurinská 12, SK 811 01 Bratislava; stefan.srobar@gmail.com

Jiří Šubrt - Katedra klasické filologie, Filozofická fakulta, Univerzita Palackého, Na Hradě 5, CZ 771 80 Olomouc; jiri.subrt@upol.cz

Tereza Šťastná - Katedra historie, Filozofická fakulta, Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Pasteurova 13, CZ 400 96 Ústí nad Labem; trefnymartin@seznam.cz; Tereza.Stastna@ujep.cz

Martin Trefný - Katedra historie, Filozofická fakulta, Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Pasteurova 13, CZ 400 96 Ústí nad Labem; trefnymartin@seznam.cz

Daniela Urbanová - Ústav klasických studií, Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, Arna Nováka 1, CZ 602 00 Brno; urbanova@phil.muni.cz

František R. Václavík - Ústav historických věd, Filozofická fakulta, Univerzita Pardubice, Studentská 95, CZ 532 10 Pardubice; fravaclavik@seznam.cz